

Plukovník gšt. Ing. Štefan Hamarčák

VLIV SOUČASNÝCH I PERSPEKTIVNÍCH VOJENSKOPOLITICKÝCH ZMĚN V EVROPĚ NA KONCEPCI PŘÍPRAVY ČSFR K OBRANĚ

Sociální a politický vývoj ve druhé polovině osmdesátých a počátkem devadesátých let ve světě, zejména pak zásadní kvalitativní změny probíhající ve vztazích mezi Východem a Západem vyvolaly i nezbytné vojenskopolitické změny, které se nejvýrazněji projevují a prakticky realizují v evropském regionu.

Již podepsané, ale i připravené odzbrojovací smlouvy mezi USA a SSSR a Smlouvy o snížení počtů výzbroje a ozbrojených sil členských zemí paktu NATO a Varšavské smlouvy zásadním způsobem ovlivňují, ve skutečnosti přetvářejí a dávají novou obsahovou náplň vojenských doktrín, zejména členských států Varšavské smlouvy.

Koncipovaná nová vojenská doktrína ČSFR vychází a respektuje geografickou polohu republiky v Evropě, ekonomické, demografické a kulturní podmínky státu. Je charakterizována těmito základními východisky:

- má výhradně obranný charakter, ČSFR za žádných okolností nezahájí vojenské akce proti jinému státu, nestane-li se sama objektem ozbrojeného útoku,

- ČSFR bude úměrně s vytvářením struktur celoevropské bezpečnosti udržovat ozbrojené síly na úrovni nezbytně nutné pro zajištění své obrany, současně si nečiní nárok na větší bezpečnost v evropském prostoru než jiné státy,

- úkolem ozbrojených sil ČSFR je odvrátit napadení nebo ohrožení republiky vnějším nepřítelem, zabezpečit samostatnost, celistvost a jednotu státu, jeho ústavu a republikovou státní formu proti vnějším protivníkům a rovněž plnit úkoly plynoucí ze spojeneckých závazků.

Bezpečnostní politika ČSFR, která je v doktríně zakotvena, respektuje skutečnost, že obecné možnosti státu v geografické situaci, s přihlédnutím k ekonomickému a lidskému potenciálu ČSFR mají své přirozené meze. Má však být schopna samostatně učinit taková vojenská a jiná opatření, která by zabezpečovala odrazení každého potenciálního protivníka. Tento úkol ČSFR bude plnit s ohledem na současný i budoucí bezpečnostní systém v Evropě. Vzhledem k tomu je třeba realizaci státní bezpečnostní politiky ČSFR spatřovat ve dvou časových horizontech:

1. Po dobu existence vojenskopolitických bloků ve spojitosti s příslušností k Varšavské smlouvě a plněním smluvních závazků.

2. Perspektivně, v souladu se zásadami kvalitativně nového celoevropského bezpečnostního systému.

Principy bezpečnostní politiky v rámci prvního časového horizontu jsou dlouhodobě realizovány a bude nezbytné z nich vycházet po dobu existence současného bezpečnostního systému a při zachovávání vojenskostrategické rovnováhy v Evropě. Současně je nutné se dynamicky přizpůsobovat aktuálním potřebám probíhajících procesů, optimálně reagovat na vývoj vojenskopolitické situace s cílem vytvářet podmínky pro sjednocování Evropy a vznik nového celoevropského bezpečnostního systému.

V rámci druhého horizontu zásady bezpečnostní politiky ČSFR nejsou rozpracovány. Jejich cílevědomé definování má však podstatný význam pro přípravu koncepce celého systému obrany, výstavby, organizace a přípravy armády v nových podmínkách celoevropského bezpečnostního systému.

Tendence vývoje vojenskopolitických vztahů v Evropě a analýza některých vojenskostrategických koncepcí obrany

Na probíhajících mírových jednáních v rámci helsinského procesu a vídeňských jednání mezi státy bloků NATO a Varšavské smlouvy o zvýšení důvěry, snížení počtu ozbrojených sil, zajištění bezpečnosti v Evropě a přechodu od konfrontace ke spolupráci evropských států jsou ve vojenskopolitické oblasti patrné dvě tendence.

Jde především o snahu většiny států – o zřetřování pravidelných konvenčních sil, a na druhé straně – o zachování obranného potenciálu na úrovni rozumné dostatečnosti s jeho kvalitativní přeměnou. Lze předpokládat, že tyto tendence budou charakteristické a svým způsobem určující pro další vývoj vojenskostrategických koncepcí evropských států v rámci nového celoevropského bezpečnostního systému.

Tyto tendence rovněž budou podstatným způsobem modifikovat i koncepce obrany jednotlivých vojenskopolitických bloků v rámci současného bezpečnost-

ního systému, ale zejména budou zásadním způsobem ovlivňovat novou koncepci obrany a výstavby ozbrojených sil evropských států.

Závažným faktorem, který bude ovlivňovat problematiku výstavby a přípravy ozbrojených sil evropských států, je tendence přechodu od konfrontace ke spolupráci. V předešlém období bylo poměrně snadné vymezit (určit) protivníka, vzhledem k tomu i usměrňovat koncepci výstavby a přípravy ozbrojených sil. V současnosti, kdy prohlašujeme a prakticky realizujeme zásadu, že na nikoho nepohlížíme jako na nepřítele, je z dlouhodobého hlediska těžko předpověditelný potenciální protivník. Proto požadavek obrany před vnějším protivníkem musí být definován obecně. Z tohoto důvodu i příprava k obraně musí splňovat tento požadavek obecnosti a tudíž i schopnosti účinně čelit proti jakémukoli ozbrojenému ohrožení.

Vycházejí z uvedených tendencí a rozhodujících faktorů, které již ovlivňují nebo v dohledné době budou zásadním způsobem formovat vojenskopolitické vztahy v Evropě, bude nezbytné s dostatečným předstihem teoreticky rozpracovat a včas přijmout rozhodnutí k realizaci vojenskostrategické koncepce obrany ČSFR.

Tato koncepce by měla v prvním období respektovat smluvní závazky plynoucí z naší příslušnosti k Varšavské smlouvě (nenarušovat vojenskostrategickou rovnováhu v Evropě) a zabezpečovat realizaci takových vojenskopolitických opatření, která budou vytvářet předpoklady k přechodu k celoevropskému bezpečnostnímu systému.

Na základě hodnocení obranných koncepcí některých neutrálních a nezúčastněných států, které uvedené tendence, zejména snižování počtů pravidelných sil a přitom zachovávání dostatečně vysokého obranného potenciálu dlouhodobě realizují (Rakousko, Švýcarsko, Švédsko, Finsko), ale i poznatků z první republiky, docházím k závěru, že tyto koncepce se výrazně liší od pojetí blokové obrany. Důraz je kladen zejména na „prostorovou obranu“ celého teritoria státu. Pro zabezpečení takto pojaté vojenskostrategické koncepce obrany jsou vybudovány ozbrojené síly, odpovídá tomu jejich strukturální složení, systém řízení a příprava. V tomto smyslu je připravována ekonomika státu i jeho duševní potenciál.

Pokud se blíže podíváme na úkoly ozbrojených sil a jejich strukturu, jsou diametrálně odlišné od ozbrojených sil států, které jsou součástí bloků NATO nebo Varšavské smlouvy. Rozdíly spočívají zejména v tom, že hlavní úkoly obrany jsou kladeny před teritoriální složku armády, kdežto u armád příslušících k blokům, hlavní úkoly plní polní vojska, která nemají propojení na určité teritoriální celky. Tyto státy v míru udržují jen malé počty pravidelných sil, které nejsou schopny plnit úkoly obrany na požadované úrovni. Jejich úkol spočívá především ve schopnosti čelit případnému nenadálému napadení a zabezpečit rozvinutí hlavních sil armády. Na druhé straně jsou to síly vysoce profesionální, mobilní, s krátkou dobou pohotovosti, schopné rychle reagovat na případné ozbrojené ohrožení státu.

Hlavní složku ozbrojených sil tvoří tak vojska teritoriální obrany, která jsou schopna ve velmi krátké době (do 24 hodin) se mobilizačně rozvinout a bez zdlou-

havé přípravy zahájit plnění bojových úkolů. Tato vojska jsou rozvíjena na principu teritoriálního doplňování s předurčením pro plnění obranných úkolů určeného teritoria.

Podobné vojenskostrategické koncepce zaměření obrany a výstavby ozbrojených sil zřejmě bude charakteristické pro perspektivu vojenskopolitických rozhodnutí většiny evropských států v rámci celoevropského bezpečnostního systému. Nemíním se obsáhle zabývat problematikou vojenskostrategické koncepce obrany ČSFR v současných podmínkách. Tato je rozpracována a v praxi realizována. V souvislosti s probíhajícími procesy je však potřebné pružně reagovat na vývoj, přizpůsobovat ji reálným požadavkům vojenskopolitické situace a tím si vytvářet podmínky pro přechod ke zcela novým zásadám obrany republiky v dalším období.

Hlavní pozornost chci proto soustředit na dlouhodobější perspektivu, která by mohla nastat po přechodu k celoevropskému bezpečnostnímu systému.

Jaké by mohly být hlavní rysy perspektivní vojenskostrategické koncepce obrany ČSFR

Jestliže se budeme přidržovat doktrinálních zásad, jak jsem uvedl v úvodu, zejména toho, že československá vojenská doktrína není namířena proti žádnému konkrétnímu protivníkovi, a že perspektivně chceme dosáhnout zajištění evropské bezpečnosti na bezblokovém základě, pak je potřebné nově a s dostatečnou perspektivou vypracovat a postupně začít prosazovat i zcela novou vojenskostrategickou koncepci obrany ČSFR. Z toho i požadavky plynoucí na strukturu, výstavbu a přípravu jejich ozbrojených sil.

Nová vojenskostrategická koncepce musí vycházet z doktríny a respektovat všechny limitující faktory, které jsou dány geografickou polohou státu, ekonomickými možnostmi a mezinárodními závazky. Proto je nutné, aby **vycházela z principu rozumné dostatečnosti, směřovala k odstranění vojenských bloků a vytvářela tím celoevropský bezpečnostní systém.** Přitom ji nelze zužovat pouze na ryze vojenské aspekty obrany. Musí rovněž zahrnovat aspekty bezpečnostní politiky, přípravy ekonomiky a duševního potenciálu státu. Každý z těchto faktorů, společně s vojenským mají své nezastupitelné místo v koncipování vojenskostrategické koncepce a tudíž musí být před ně stavěny i konkrétní úkoly k zabezpečení obrany státu.

Státní bezpečnostní politika ČSFR by měla vycházet z naší současné příslušnosti k Varšavské smlouvě, perspektivních úkolů pro zajištění bezpečnosti v Evropě a ze skutečnosti, že obranné možnosti našeho státu v geografické situaci a při ekonomickém a lidském potenciálu ČSFR mají své přirozené meze. Z toho můžeme vyvodit závěr, že hlavní úkol státní bezpečnostní politiky je potřebné spatřovat v aktivním předcházení vzniku možných ozbrojených konfliktů, v iniciativní snaze řešit konfliktní problémy jednáními na zásadách rovnoprávnosti a respektování suverenity každého státu.

Příprava ekonomiky musí být zaměřena na zajištění zásob potřebných surovin a zbrojní výroby pro potřeby ozbrojených sil.

Každá z těchto oblastí vyžaduje samostatné rozpracování v kontinuitě s reálnými možnostmi, probíhajícími procesy a tendencemi jejich vývoje.

Ozbrojená obrana ČSFR by měla v těsné návaznosti na bezpečnostní politiku plnit dva základní úkoly.

Přijaté principy obrany, struktura, úroveň připravenosti a potenciál ozbrojených sil musí jasně prokazovat věrohodnost a schopnost bránit území republiky proti každému protivníkovi. Touto schopností „obránného odstrašování“ vytvářet základní předpoklady pro odvrácení napadení ČSFR. Připravenost a síla naší obrany má být vytvářena s cílem, aby každý protivník přišel k závěru, že jeho ztráty, které by měl ve snaze ovládnout naše území, budou větší než jeho možný zisk. Zároveň princip „obránného odstrašování“ je potřebné realizovat tak, aby nemohl být rozumně posuzován jako hrozba žádným jiným státům.

V případě ozbrojené agrese musí být ČSFR pevně rozhodnuta bránit svoji územní celistvost, soustředit všechny vojenský, ekonomický a duchovní potenciál země k obraně proti každému protivníkovi.

Vyjádřením tohoto požadavku ve vojenskostrategické koncepci by měl vytvářet základ principu „obránného odstrašování“ a vytvářet základ principu „obránného odstrašování“ a vytvářet optimální předpoklady pro uplatňování bezpečnostní politiky státu.

Východzí požadavky tohoto principu by měla být vůle a schopnost okamžitě zahájit a dlouhodobě vést bojovou činnost, varovat protivníka, že nemůže počítat s překvapivým obsazením našeho území, využití teritoria a ekonomických zdrojů; v případě války vést bojovou činnost jen na svém území (to však nevylučuje vedení průzkumu a provádění úderů na vojska a objekty protivníka na jeho území po zahájení ozbrojeného konfliktu) bránit jej od státních hranic, nedovolit protivníkovi, aby splnil své strategické cíle a minimálně udržet alespoň část území státu jako subjektu mezinárodního práva. Dále při nedostatku sil pokračovat v odporu formou partyzánské války, nepřipustit, aby protivník získal úplnou kontrolu nad obsazeným územím a připravovat se k jeho znovudobytí.

Realizaci těchto požadavků by měla zabezpečovat vojenskostrategická koncepce „kombinované prostorové obrany“. Vycházím z předpokladu, že ČSFR může stát před následujícími hrozbami:

- krizí v mezinárodní situaci vyúsťující v politický nátlak na republiku,
- ekonomickou bloádou zaměřenou na omezení zvyšujícího se dovozu surovin,
- hrozbou použití ozbrojených sil nebo jejich zasazením proti ČSFR,
- špiónáží, terorismem, podvratnou činností.

Koncepce „kombinované prostorové obrany“ republiky spočívá ve schopnosti bezpečnostní politiky předcházet možnému napadení a vytváření optimálních

vnitřních ekonomických a sociálních podmínek pro efektivní odpor jakémukoli ohrožení, v přípravě a ozbrojené obraně celého území republiky s vymezením důležitosti jednotlivých prostorů.

Při koncipování zásad ozbrojené obrany republiky by se měly brát v úvahu rovněž faktory, které mají rozhodující vliv na vedení bojové činnosti, přípravu teritoria, výstavbu a přípravu ozbrojených sil.

V první řadě se jedná o geografický faktor území a polohu republiky v rámci Evropy. Z vyhodnocení geografických charakteristik území republiky si můžeme utvořit závěr, že z hlediska geografických podmínek je zapotřebí území rozdělit na několik obranných zón. Podle charakteru terénu, důležitosti prostoru a způsobu vedení bojové činnosti, který by byl pro daný prostor nejefektivnější a nejúčelnější. Tyto můžeme charakterizovat jako zabezpečovací, hlavní a konečné zóny.

Zabezpečovací obranné zóny – představují zejména příhraniční prostory nebo i prostory v hloubce území, které nemají z operačního ani ekonomického hlediska důležitý význam.

Hlavní obranné zóny – zahrnují prostory důležité z operačního, ekonomického i administrativního hlediska.

Konečné obranné zóny – měly by být stanoveny 1 až 2, ve kterých by byly rozmístěny vojenské, hospodářské a vládní orgány státu. Jejich udržení by zabezpečovalo právní subjekt existence státu.

Důležitost obranných zón, specifičnost jejich geografických podmínek budou mít rozhodující vliv na zásady vedení bojové činnosti v nich, jejich přípravu, počty a složení předurčených jednotek k jejich obraně.

Útvary a jednotky určené k obraně jednotlivých zón by měly mít charakter vojsk teritoriální obrany, mobilizačně rozvinované na principu teritoriálního doplňování.

Z uvedeného můžeme udělat závěr, že bude zřejmě potřebné provést zásadní strukturální změny armády.

Jaké by měly být úkoly a struktura armády

Jestliže přijmeme princip „kombinované prostorové obrany“, potom si musíme uvědomit, že současné strukturální složení nemůže zabezpečovat efektivní plnění úkolů plynoucích z těchto zásad. Podstatným a rozhodujícím způsobem vzrůstá úloha vojsk teritoriální obrany, které místo dosavadních úkolů, především strážní služby, ochrany důležitých objektů, jako prvořadý úkol budou plnit obranu předurčené obranné zóny a tím se stávají hlavní složkou armády.

Vojska teritoriální obrany by měla být předurčena pro samostatné vedení obranné bojové činnosti spojené s využíváním obranných zařízení, výhodných teréních překážek, zátarasů všeho druhu. Tato vojska nebudou však schopna vysoké manévrové činnosti, nebudou mít dostatečnou údernou sílu, aby prováděním protiztečí a protiúderů mohla dokončit ničení protivníka, kterému se podařilo proniknout na naše území. Nebudou schopna rychle ovlivňovat vývoj situace na jednot-

livých směrech. Pro plnění těchto úkolů je potřebné mít mobilní, profesionálně připravená, dokonale vyzbrojená vojska, disponující dostatečnou údernou silou, a schopná relativně samostatně vést bojovou činnost. Těmto požadavkům by nejvíce vyhovovala pravidelná vojska tvořená pozemním vojskem, letectvem, PVOS atd.

Pravidelná vojska by měla být ve vysokém stupni pohotovosti, připravená ve velice krátké době odpovídajícím způsobem reagovat na překvapivý útok (činnost) protivníka proti našemu území; zabezpečovat mobilizační rozvinování teritoriálních vojsk a podporovat jejich bojovou činnost v obranných zónách; provádět protí-úderý a protizteče směřující k dokončení zničení protivníka, který pronikl na naše území.

Pro plnění těchto úkolů by se pravidelné síly měly skládat z motostřeleckých, tankových, aeromobilních, dělostřeleckých útvarů a jednotek, útvarů druhů vojsk a zabezpečení, útvarů vojskového, úderného a stíhacího letectva a vojska PVOS.

K zabezpečení vysoké pružnosti, dynamiky činnosti, samostatnosti a dostatečné úderné síly je potřebné kromě dokonalého technického vybavení a výzbroje vytvořit i odpovídající organizační struktury vojsk a systém velení. Tyto požadavky v budoucnu nemůže zabezpečovat divizní struktura v dnešním pojetí a ani současný systém velení, který je rozdělen na polní a teritoriální.

Současná divizní struktura je značně kompaktní, nedostatečně pružná a její útvary nemají předpoklady pro samostatné dlouhodobější plnění bojových úkolů. Je potřebné vytvořit takovou strukturu motostřeleckých a tankových vojsk, která by podle konkrétních úkolů a situace umožňovala vytvářet odpovídající uskupení vojsk jak početně, tak i podle složení druhů. Tomuto požadavku nejlépe vyhovuje, podle mého názoru, brigádní struktura, která by byla vytvářena bezprostředně před plněním konkrétního úkolu ze samostatných motostřeleckých, tankových praporů a dělostřeleckých oddílů.

Podobným způsobem by z brigád byly utvářeny operačně taktické svazky – armádní sbory.

Úkolům, které jsou před ozbrojené síly kladeny, jejich organizačním strukturám a zásadám vedení bojové činnosti, je potřebné přizpůsobit a vytvořit odpovídající systém velení.

Jaký systém velení je potřebné vytvořit a co by měl zabezpečovat

Především musí být pružný, zabezpečovat odpovídající samostatnost a odpovědnost jednotlivých stupňů, společné velení všem složkám ozbrojených sil při plánování a řízení jejich bojové činnosti. To znamená, že je třeba vytvořit na všech stupních jednotné orgány velení, jak pro teritoriální, tak i pravidelná vojska.

Nejvyšším orgánem velení ozbrojených sil ČSFR, který by řešil otázky operačního plánování a řízení armády, by měl být generální štáb.